

УДК 349.422

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.22>

МЕДІАЦІЯ У СПОРАХ ПРО ДЕРЖАВНУ ПІДТРИМКУ АГРАРІЇВ: ОЦІНКА ПРАВОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ¹

Григор'єва Х.А.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0001-7659-2178*

Григор'єва Х.А. Медіація у спорах про державну підтримку аграріїв: оцінка правових можливостей.

У статті розглядається науково-практична проблематика застосування медіації до вирішення спорів у сфері надання державної підтримки сільському господарству. Підгалузю агропротекційного законодавства є однією з найбільш проблемних у сучасному аграрному законодавстві України. Зокрема, відносини підтримки сільськогосподарських товаровиробників породжують значну кількість спорів та конфліктів. Це пояснюється кількома факторами: а) значною кількістю задіяних суб'єктів із різними правовими статусами; б) широким колом агропротекційних правових механізмів, які мають різну юридичну природу; в) високим ступенем зацікавленості суб'єктів у отриманні державної підтримки; г) недосконалістю законодавчих положень, що створює благодатне підґрунтя для спірних ситуацій. Незважаючи на те, що державна підтримка охоплює заходи сприяння, слід підкреслити, що конфліктність цих відносин досить висока через конкурентні засади надання, обмежене бюджетне чи інше фінансування, короткостроковість програм тощо. У зв'язку з цим кількість спорів у агропротекційній сфері залишається стабільно на високому рівні, вимагаючи додаткових науково-практичних розвідок у напрямі формування альтернативних способів їхнього вирішення. Ураховуючи поширену тенденцію до поглибленого вивчення медіації як найбільш відомого способу врегулювати спір поза судом, закономірно постає питання про можливість і законність застосування цієї процедури до агропротекційних спорів. На основі проведеного дослідження можна зробити деякі висновки. Спори, що виникають у сфері надання державної підтримки сільському господарству, залежно від суб'єктів та юридичної природи відносин поділяються на три категорії, що характеризуються різним ступенем можливості застосування медіації: а) інституційно-функціональна категорія спорів – спори між суб'єктами владних повноважень (немедіабельні); б) владно-адміністративна категорія спорів – спори між суб'єктами владних повноважень (або спеціальними особами публічного права) та приватними особами – адресатами підтримки (обмежено медіабельні); в) партнерська категорія спорів – спори, які виникають на основі договірних форм надання державної підтримки (умовно медіабельні).

Ключові слова: медіація, медіабельність, вирішення спорів, агропротекційні спори, аграрно-правові спори, аграрні відносини, державна підтримка, земельні спори.

Hryhorieva K.A. Mediation in disputes about state support to agrarians: assessment of legal options.

The article examines the scientific and practical problems of using mediation to resolve disputes in the sphere of providing state support to agriculture. The sub-branch of agricultural protection legislation is one of the most problematic in modern agrarian legislation of Ukraine. In particular, relations of support of agricultural commodity producers give rise to a significant number of disputes and conflicts. This is explained by several factors: a) a significant number of involved entities with different legal

¹ Дослідження здійснене у рамках виконання наукового проєкту (реєстраційний номер № 226/0062) відповідно до договору із Національним фондом досліджень України, за сприяння Кембриджського університету (Велика Британія).

statuses; b) a wide range of agricultural protection legal mechanisms, which have different legal nature; c) a high degree of interest of subjects in receiving state support; d) the imperfection of legislative provisions, which creates fertile ground for controversial situations. Despite the fact that state support covers assistance measures, it should be emphasized that the conflict of these relations is quite high due to the competitive principles of provision, limited budgetary or other funding, short-term programs, etc. In this regard, the number of disputes in the field of agro-protection remains stable at a high level, requiring additional scientific and practical investigations in the direction of the formation of alternative ways of solving them. Taking into account the widespread tendency to in-depth study of mediation as the most well-known way to settle a dispute out of court, the question of the possibility and legality of applying this procedure to agro-protection disputes naturally arises. Based on the conducted research, some conclusions can be drawn. Disputes arising in the field of providing state support to agriculture, depending on the subjects and the legal nature of the relationship, are divided into three categories characterized by different degrees of the possibility of using mediation: a) institutional and functional category of disputes – disputes between subjects of power (non-mediabile); b) power-administrative category of disputes – disputes between subjects of power (or special persons of public law) and private persons – recipients of support (limitedly mediatable); c) partner category of disputes – disputes that arise on the basis of contractual forms of providing state support (conditionally mediated).

Key words: mediation, mediability, dispute resolution, agricultural protection disputes, agrarian legal disputes, agrarian relations, state support, land disputes.

Постановка проблеми. Підгалузь агропротекційного законодавства є однією з найбільш проблемних у сучасному аграрному законодавстві України. Зокрема, відносини підтримки сільськогосподарських товаровиробників породжують значну кількість спорів та конфліктів. Це пояснюється кількома факторами: а) широким колом задіяних суб'єктів із різними правовими статусами; б) великою кількістю агропротекційних правових механізмів, які мають різну юридичну природу; в) високим ступенем зацікавленості суб'єктів у отриманні державної підтримки; г) недосконалістю законодавчих положень, що створює благодатне підґрунтя для спірних ситуацій. Незважаючи на те, що державна підтримка охоплює заходи сприяння, слід підкреслити, що конфліктність цих відносин досить висока через конкурентні засади надання, короткостроковість програм, обмежене бюджетне чи інше фінансування тощо. У зв'язку з цим кількість спорів у агропротекційній сфері залишається стабільно на високому рівні, вимагаючи додаткових науково-практичних розвідок у напрямі формування альтернативних способів їхнього вирішення. Ураховуючи поширену тенденцію до поглибленого вивчення медіації як найбільш відомого способу врегулювати спір поза судом, закономірно постає питання про можливість і законність застосування цієї процедури до агропротекційних спорів.

Прийняття у 2021 році довгоочікуваного Закону України «Про медіацію» [1] дало відповіді на деякі питання, але одночасно породило інші. Зокрема, цей Закон намагається максимально відійти від певних вказівок на категорії спорів, у яких медіація може бути застосована. Він обмежується абстрактним змістом ст. 3, в якій дію цього Закону поширено на будь-які конфлікти (спори), в т.ч. цивільні, сімейні, трудові, господарські, адміністративні, а також на справи про адміністративні правопорушення та кримінальні провадження з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Законом одразу наголошено на власному загально-правовому характері, оскільки закріплено, що «законодавством можуть передбачатися особливості проведення медіації в окремих категоріях конфліктів (спорів)» [1]. При цьому жодних додаткових правових норм щодо використання медіації в агропротекційних спорах законодавство не містить. Виникає потреба в науково-практичному аналізі агропротекційних спорів та визначенні їхньої медіабельності, тобто здатності бути вирішеними в порядку медіації.

Аналіз сучасного стану досліджень. Вітчизняна доктрина містить багато напрацювань у сфері вивчення юридичних спорів. Так, багато уваги приділено сутності публічно-правових спорів – цим питанням присвячували свої праці С.В. Ківалов, І.В. Складенко, В.А. Сьоміна, К.О. Тимошенко, Н.Є. Хлібороб тощо. Приватноправові спори досліджувалися такими науковцями як О.В. Бринцев, Н.Ю. Голубева, О.П. Подцерковний, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova та інші. Водночас, слід погодитися із тим, що в сучасній науці особливостям аграрно-правових спорів приділено недостатню увагу. Так, окремі аспекти аграрно-правових спорів розглядалися в працях А.М. Земко, Л.А. Машевської, Ю.Ю. Бакай. Водночас, існуючі наукові розвідки в основному зо-

середжені на традиційному судовому порядку вирішення спорів, тоді як предметних досліджень щодо альтернативних способів вирішення спорів аграрно-правової природи досі бракує.

Доктрина активно розробляє та класифікує альтернативні способи вирішення юридичних спорів, однак найбільш розробленою є теоретико-практична основа для застосування медіації. Вітчизняна наука збагачена загальними теоретико-правовими розробками (Л.І. Бурової, Н.М. Грень, Н.А. Мазаракі, Л.Д. Романадзе та інших) та спеціальними правовими дослідженнями розвитку медіації в Україні (наприклад, медіації в земельних спорах присвячено публікації Д.В. Бусуйок, Т.П. Валянської, Л.А. Канівець, Н.В. Карпінської, В.В. Кононова, М. Кучерової, О.І. Настіної, А.І. Ріпенка, Д.В. Федчишина, Т.Є. Харитонової, М.А. Хлистік та інших; медіаційному вирішенню екологічних спорів приділено увагу в роботах К.А. Козмуляк та інших науковців). При цьому медіаційне вирішення спорів, які виникають у сфері державної підтримки сільського господарства, у вітчизняній юридичній літературі залишається практично недослідженим.

У зв'язку з цим метою даної статті є визначення правової можливості застосовувати медіацію для врегулювання конфліктів і спорів у відносинах надання державної підтримки сільському господарству. З огляду на заявлену мету вважаємо за необхідне, перш ніж перейти до викладу основного дослідження, вказати на деякі вихідні методологічні засади. Так, доктрина містить значну кількість загально-теоретичних і спеціально-правових наукових розвідок, присвячених поняттю і ознакам медіабельності спорів [2–6]. При цьому певного загальновизнаного підходу ще не вироблено. Ми свідомо не заглиблюватимось у вивчення цього теоретичного питання, взявши за основу найбільш абстрактне розуміння медіабельності як можливості застосувати медіацію до врегулювання конфлікту чи вирішення спору. Таке спрощення у термінологічному питанні дозволить нам сконцентруватися саме на заявленій спеціальній проблематиці.

Виклад основного матеріалу. Цілком логічно було би припустити, що стрімкий розвиток аграрного права як науки та галузі вітчизняної правової системи простимулює науково-дослідницьку активність у напрямі вивчення категорії аграрно-правових спорів. Однак таке припущення не підтверджується аналізом сучасної аграрно-правової доктрини. Так, наприклад, земельно-правовим спорам присвячено велику кількість досліджень (А.О. Арсенюк, О.В. Бурцева, В.М. Єрмоленка, О.І. Засць, І.І. Каракаша, Т.О. Коваленко, П.Ф. Кулинич, Л.В. Лейби, А.М. Мірошніченка, В.В. Носіка, В.Ю. Уркевича, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги тощо). Не меншу увагу привертають еколого-правові спори (О.А. Бузунко, Л.А. Калишук (Канівець), К.М. Медведєв, Г.В. Мороз, З.В. Яремак тощо). На тлі такої активної науково-теоретичної розробки проблем вирішення земельних та екологічних спорів виглядає дивним низький рівень інтересу до аграрно-правових спорів та їхніх особливостей.

Авторське визначення аграрно-правового спору дає Л.А. Машевська, яка розуміє під ним «юридичний конфлікт, що виникає з приводу застосування норм аграрного законодавства в процесі функціонування і господарської діяльності аграрних товаровиробників, як суб'єктів аграрних правовідносин, який переданий на судовий розгляд» [7]. У своїй дисертаційній роботі учена розглядає ознаки та специфіку вирішення окремих категорій аграрно-правових спорів: земельних, майнових, договірних, членських, трудових. Однак при цьому слід наголосити на тому, науковиця обрала лише деякі види аграрних відносин, залишивши поза межами свого дослідження багато інших різновидів. Так, відносини з надання державної підтримки також органічно входять у предмет аграрного права. При цьому вони володіють власними особливостями, які впливають на те, яким чином вирішуються спори з цих питань. Однак медіабельність таких агропротекційних спорів ще не виступала окремим предметом наукових досліджень.

Ураховуючи стан та еволюцію вітчизняного агропротекційного законодавства, слід зазначити, що однією з характерних рис розвитку законодавчих положень про надання державної підтримки сільського господарства потрібно вказати підвищену конфліктність та значну кількість спорів, які виникають з агропротекційних відносин. При цьому більш детальний аналіз цих відносин вказує на їх неоднорідність, що безпосередньо відображається на особливостях таких спорів. Вивчаючи агропротекційні спори та застосовувавши до них комплексний критерій, що поєднує суб'єктний склад та юридичну природу відносин, ми класифікували аналізовані спори на три категорії: інституційно-функціональну, владно-адміністративну і партнерську.

1) *Інституційно-функціональна категорія.* Ця група спорів виникає між публічними органами. Це можливо, наприклад, у ситуації недостатньо чітко визначеного законодавчого кола повноважень публічного органу, задіяного в агропротекційних процесах. При цьому в силу різ-

ночитань законодавства про повноваження того чи іншого органу публічної адміністрації між такими органами можуть виникати конфлікти щодо розмежування компетенції. У певних випадках такі конфлікти можуть навіть трансформуватися в повноцінні спори.

Сучасним прикладом може стати конфлікт, породжений здійснюваною гідромеліоративною реформою. Однією з ключових ідей цієї реформи став перерозподіл повноважень державних органів у цій сфері, у результаті якого очікується розмежування функцій двох центральних органів влади: Державне агентство водних ресурсів України (Держводагенство) має управляти водними ресурсами, а Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (Держрибагенство) отримує в управління гідромеліорацію. Незважаючи на публічно-правовий статус обох інституцій, між ними розгорнулося повноцінне юридичне протистояння. Так, Держрибагенство та підвідомчі йому організації вимагають виконати розпорядження Кабінету Міністрів України «Про передачу цілісних майнових комплексів державних підприємств, установ та організацій до сфери управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм» від 12 серпня 2022 р. № 714-р [8] і передати в їх управління низку об'єктів меліоративного господарства [9], а Держводагенство ці вимоги не виконує. Звичайно, існування спору між ключовими відомствами, відповідальними за використання та охорону водних ресурсів, негативно впливають на ведення сільськогосподарської діяльності окремих аграріїв. Сільськогосподарські товаровиробники, що користуються водою для зрошування на територіях спірних меліоративних систем, опинилися в складній ситуації з огляду на невизначеність компетенції державних органів.

Якщо характеризувати такі спори з точки зору їх медіабельності, то необхідно, передусім, визначити їхні основні ознаки, а саме: а) публічно-правовий характер; б) учасниками конфлікту є органи публічної влади; в) конфлікт виникає на підставі порушення суспільних та/або відомчих інтересів; г) агропротекційний контекст може проявитися по-різному (наприклад, визначення органу, уповноваженого на здійснення заходів підтримки; визначення обсягу таких повноважень; визначення правомірності тих чи інших агропротекційних рішень тощо).

Незважаючи на те, що Закон України «Про медіацію» не містить прямої вказівки щодо поширення відповідних процедур на відносини, що складаються в рамках аналізованої моделі, у доктрині зустрічаються досить прямолінійні твердження щодо цього. Наприклад, категорично немедіабельними учені називають такі публічно-правові спори, які виникають між суб'єктами владних повноважень [5; 10]. Ми схильні приєднатися до цієї думки. Вона пояснюється тим, що медіація за своєю суттю спрямована на врегулювання конфлікту та досягнення компромісу, побудованого на взаємних поступках. Відносини між органами публічної адміністрації формуються на абсолютно інших засадах: імперативність, підпорядкування, обмеженість дій прямими вказівками закону. Публічні органи не можуть бути наділені правами самостійно розширювати, звужувати чи вільно інтерпретувати свої повноваження. У зв'язку з цим ми переконані в абсолютній немедіабельності цієї категорії спорів у агропротекційних відносинах.

2) *Владно-адміністративна категорія.* Ця категорія агропротекційних спорів є найчисленнішою. Вона охоплює спори, що виникають між суб'єктами владних повноважень та особами – адресатами підтримки. Характерні ознаки спорів цієї категорії: а) публічно-правова природа; б) відносини підпорядкування, ієрархічності; в) сторонами спору є орган публічної адміністрації та приватна особа – адресат підтримки; г) підставою виникнення може бути дія чи бездіяльність органу влади щодо надання підтримки конкретній особі (винесення індивідуального акту, прийняття рішення, протокол постпротекційного контролю, відсутність реального виконання рішення про підтримку тощо). У цій категорії агропротекційних спорів приватна особа-адресат знаходиться в юридично вразливому становищі: вона має інтерес в отриманні певного виду підтримки, повинна довести своє право на нього та очікує одержання необхідного адміністративного акту (рішення, наказу тощо), яким уповноважений публічний орган це право визнає та визначає умови його реалізації (обсяг, строки тощо). Під час прийняття таких рішень публічний орган має керуватися лише прямими вказівками законодавства. У даних відносинах орган публічної адміністрації відстоює суспільні інтереси. Наприклад, у типових відносинах щодо надання часткової компенсації понесених витрат конкретному виробнику (в рамках кредитної субсидії, компенсації частини вартості сільськогосподарської техніки тощо) прийняття будь-якого рішення має суспільне значення: позитивне рішення органу впливає на розвиток конкретного суб'єкта, його виробничу діяльність; негативне рішення означає, що державна підтримка буде надана іншому суб'єкту, і це, у свою чергу, вплине на його становлення.

Так само можна проаналізувати дещо інші за своєю побудовою агропротекційні відносини – податкові. Наприклад, надання підтримки певному суб'єкту (у вигляді податкових пільг або права на спрощений режим оподаткування) означає зменшення надходжень до бюджету, і орган публічної адміністрації, який приймає це рішення, бере на себе відповідальність за виправданість такого рішення перед суспільством.

У цю категорію спорів входять також спори, які виникають із постпротекційних відносин. Зокрема, у деяких механізмах підтримки передбачаються зобов'язання адресата виконувати певні дії чи утримуватися від них протягом встановленого періоду. Наприклад, часткова компенсація вартості придбаної техніки у багатьох програмах супроводжувалася вимогою до аграрія не відчужувати цю техніку протягом встановленого строку. Подібні додаткові вимоги встановлювалися й іншими програмами підтримки. Наприклад, не зменшувати поголів'я худоби протягом певного часу після отримання державної фінансової підтримки на нього; або вимога щодо цільового використання коштів підтримки тощо. Державний контроль виконання цих умов також може спричинити виникнення спору. Однак такий різновид спорів має важливий додатковий фактор – він будується навколо притягнення особи до юридичної відповідальності за вчинене порушення. Доведення факту порушення часто обертається неприємними наслідками для суб'єкта господарювання: багато агропротекційних механізмів використовує конструкцію «покарання» за невиконання таких вимог у вигляді позбавлення права звертатися за державною підтримкою протягом кількох років.

Зібрані в рамках цієї владної моделі агропротекційні спори відносяться до родової категорії публічно-правових спорів. Вітчизняна доктрина рясніє багатьма дослідженнями, які переконують у тому, що наявність у спорі органу публічної влади не є підставою для визнання такого спору немедіабельним (дисертації А.Г. Бортнікової, Н.В. Боженко, З.В. Красіловської, Т.І. Шинкар тощо). Наприклад, А.Г. Бортнікова вважає, що «наявність особливої сторони публічно-правового спору – суб'єкта владних повноважень, дії якого обмежені підставами, межами повноважень та способами, що передбачені Конституцією та законами України, несправедливо називають несприятливим чинником для застосування медіації як способу вирішення публічно-правового спору. Але саме завдяки природній зацікавленості зазначеного суб'єкта в утвердженні й забезпеченні прав і свобод людини та громадянина медіація є обов'язковим елементом його повноважень, від якості здійснення якого залежить рівень забезпеченості прав і свобод людини та громадянина у державі» [11]. З теоретичної точки зору, висловлені зауваження є цілком справедливими. Однак, з практичної точки зору, публічно-правовий учасник в агропротекційному спорі критично знижує здатність до вирішення такого спору в порядку медіації. На нашу думку, передусім, це спричинено відсутністю природного інтересу органу влади в медіаційному вирішенні спору з конкретним суб'єктом. За своєю ідейною суттю медіація передбачає взаємний пошук рішення, прийнятного для обох сторін конфлікту. Законодавство не створює в органу влади зацікавленості в цьому – основні завдання такого органу полягають в тому, щоб діяти в рамках закону, не виходити за межі своїх повноважень, виконувати чітко прописані функції. У зв'язку з цим ми вважаємо спори даної категорії, що виникають між органами публічної адміністрації та суб'єктами отримання підтримки та базуються на владних відносинах, обмежено медіабельними. Тобто повністю виключати таку можливість не варто, однак і розраховувати на повсюдне поширення не слід. Медіаційне вирішення окремих агропротекційних спорів у межах владної моделі можливе скоріше як виняток, а не як норма.

3) *Партнерська категорія* охоплює спори, які виникають з договірних відносин між суб'єктами владних повноважень (або спеціальними особами публічного права) та суб'єктами отримання підтримки. Справді, певна частина агропротекційних відносин отримує договірне вираження, а значить, розвивається на інших правових засадах, ніж відносини попередніх категорій. Перша група таких договорів – це *класичні договори із доданням пільгового елемента*. До цієї групи відноситься основна частина всіх апробованих у нашій країні договірних способів державної підтримки (пільгове кредитування фермерів, пільговий лізинг сільськогосподарської техніки, форвардні контракти, державні заставні закупівлі зерна тощо). В основі такої державної підтримки лежить певна класична договірна конструкція (кредит, лізинг, купівля-продаж тощо), однак їй надається агропротекційний ефект шляхом додавання до неї певних пільгових елементів – зменшення вартості послуг, урахування сезонності виробництва, подовження терміну виконання зобов'язань тощо. Друга група – це *договори, що опосередковують оформлення співпраці держави*

та аграрного бізнесу. До цієї групи відносяться ті договори, якими, наприклад, оформлюються відносини державно-приватного партнерства, відносини щодо інвестиційної діяльності держави у сфері сільського господарства тощо [12].

Партнерську категорію агропротекційних спорів відрізняють деякі особливі риси: а) приватно-публічний характер; б) умовна рівність сторін за договором; в) обмежена диспозитивність регулювання відносин. Можливість вирішення таких спорів альтернативним шляхом важливо дослідити більш детально хоча би тому, що договірний спосіб надання державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам є досить перспективним в умовах ринкової конкуренції та обмеженості бюджетних коштів. Свій аналіз ми проведемо на прикладі одного з найбільш масштабних та добре відомих агропротекційних механізмів – форвардних контрактів, за якими сторони домовляються про майбутні поставки сільськогосподарської продукції на визначених умовах.

Дійсно, форвардні програми закупівель сільськогосподарської продукції, які щорічно організовувалися ДСБУ «Аграрний фонд», а потім і ПАТ «Аграрний фонд», можуть виступати яскравим прикладом договірному способу державної підтримки. Форвардні контракти уклалися із великою кількістю сільськогосподарських товаровиробників і створювали потужний агропротекційний ефект за рахунок стабілізації відносин щодо реалізації урожаю, надання авансових коштів, необхідних для проведення посівної, тощо. Однак партнерська складова цих відносин поступово витіснялася [13; 14]. Це спричинило збільшення кількості спорів між ПАТ «Аграрний фонд» і сільськогосподарськими товаровиробниками. Більш детально відстеживши еволюцію цих відносин, ми дійшли висновку про поступове посилення імперативності та жорсткості в юридичній конструкції форвардного контракту, що було спричинене намаганням одного партнера (особи публічного права) максимально використати переваги свого статусу та, ігноруючи принципи рівноправності сторін, наділити другого партнера зобов'язаннями, непропорційними за кількістю та обсягом.

Опираючись на об'єктивний досвід, апробований на численних прикладах протягом кількох десятиріч, маємо визнати, що спори в цій партнерській категорії не можна ідентифікувати суто як приватноправові, оскільки публічний елемент у них відіграє занадто важливу роль (орган державної влади, орган місцевого самоврядування або особа публічного права). Це обмежує можливість для певних варіативних підходів до вирішення спорів за їх участю. Обмежує, але не виключає. Так, наприклад, ПАТ «Аграрний фонд» визнавав, що ранжує власних партнерів залежно від історії їх спільних відносин, ступеня ризиковості сільськогосподарської діяльності, наявності забезпечення тощо. Це впливає і на можливості альтернативного вирішення конфліктів у разі, наприклад, настання непередбачуваних обставин та невиконання сільськогосподарськими виробниками своїх зобов'язань. Зокрема, надійним партнерам можуть йти назустріч та реструктурувати борги у зручний для обох сторін спосіб. Фактично, мова йде якраз про сприятливу основу для медіації – готовність сторін знайти взаємовигідне рішення для уникнення чи вирішення конфлікту, а також збереження можливості подальшої співпраці.

Проведені протягом останніх років дії уряду щодо передачі ПАТ «Аграрний фонд» Фонду державного майна для розгляду можливості його приватизації, вкотре ставить під питання подальше існування агропротекційних форвардних програм в Україні [15; 16]. Однак це не зменшує актуальності отриманих нами висновків, оскільки новітнє агропротекційне законодавство містить й інші приклади обрання подібної партнерської форми надання державної підтримки. Мова йде, зокрема, щодо укладення договорів про надання гранту для створення або розвитку тепличного господарства або про надання гранту для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства [17]. Вважаємо, що потенційні проблеми із виконанням договорів на грантове фінансування, як укладені у порядку реалізації цієї програми, можуть стати причиною багатьох спорів у майбутньому. Справа у тому, що належне виконання таких договорів обумовлюється дотриманням низки досить складних вимог (обов'язкове провадження підприємницької діяльності на профінансованому об'єкті протягом встановленого періоду, утворення необхідної кількості робочих місць тощо). При цьому юридична можливість адресата підтримки певним чином вплинути на умови її надання зведені до нуля, оскільки законодавством прямо передбачається використання форми договору приєднання, тобто типової стандартної форми, яка або приймається стороною, або ні – без можливості вносити корективи чи індивідуально визначені зміни. Звичайно, якщо навіть на етапі підписання договору відсутнє прагнення йти назустріч майбутньому партнеру та враховувати його специфічні інтереси, то, на нашу думку, на етапі виникнення спору питання про готовність до компромісів з боку публічного партнера є риторичним.

Звичайно, необхідно визнати, що договірна форма таких агропротекційних відносин дещо трансформує медіабельність спорів у цій сфері та підвищує шанси на ефективне вирішення альтернативним шляхом. Однак приклади реального застосування договірної конструкції до оформлення відносин щодо надання державної підтримки демонструють традиційно потужну публічно-правову складову, яка слабо пом'якшується законодавчими положеннями та формує жорсткість позицій публічних партнерів, що не сприяє медіаційному врегулюванню спорів. Виходячи з отриманих результатів, вважаємо агропротекційні спори із третьої (партнерської) категорії умовно медіабельними.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити деякі висновки. Агропротекційний спір є особливим видом аграрно-правових спорів, що відрізняється варіативністю, підвищеною конфліктністю та значним поширенням у практиці правозастосування. Позасудові можливості вирішення таких спорів, зокрема можливість застосування медіації викликають не лише науковий, але й серйозний практичний інтерес.

Однак медіабельність агропротекційних спорів має досить жорсткі рамки. У результаті здійсненого дослідження виявлено, що спори, які виникають у сфері надання державної підтримки сільському господарству, залежно від суб'єктів та юридичної природи відносин поділяються на три категорії, що характеризуються різним ступенем можливості застосування медіації: а) інституційно-функціональна категорія спорів (немедіабельні); б) владно-адміністративна категорія спорів (обмежено медіабельні); в) партнерська категорія спорів (умовно медіабельні). Отримані висновки демонструють досить вузьке коло випадків, коли агропротекційні спори можуть бути ефективно вирішені в порядку медіації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 року. *Відомості Верховної Ради*. 2022. № 7. Ст. 51.
2. Кононов В.В., Петровська М.П. Критерії медіабельності земельних спорів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 90–93.
3. Романадзе Л.Д. Критерії медіабельності в контексті системи вирішення спорів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 6 (35). С. 8–13.
4. Бортнікова А. Критерії медіабельності публічно-правового спору. *Visegrad journal on human rights*. 2017. № 6.
5. Мазаракі Н. Щодо поняття медіабельності спору. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 258–262.
6. Хлистік М.А. Ознаки медіабельності земельних спорів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 3 (56). С. 149–154.
7. Машевська Л.А. Рішення суду в системі джерел аграрного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2014. 19 с.
8. Про передачу цілісних майнових комплексів державних підприємств, установ та організацій до сфери управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм: розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 714-р. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 183.
9. Григор'єва Х.А. Правовий дисбаланс гідромеліоративної реформи в Україні (агропротекційний вимір). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2024. Вип. 69. С. 124–131.
10. Лиско А. Проблеми впровадження та проведення медіації в адміністративному судочинстві України. *Законодавство України: проблеми та перспективи*: збірник матеріалів XI Міжнар. наук.-практ. конф. (Закарпаття, с. Верхній Студений, 28 січня – 01 лютого 2010 року). Київ, 2010. С. 319–321.
11. Бортнікова А.Г. Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 19 с.
12. Григор'єва Х.А. Концептуальні засади правового регулювання державної підтримки сільського господарства в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.06. Одеса, 2020. 492 с.
13. Григор'єва Х.А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 596 с.

14. Григор'єва Х.А. Правовий аналіз форвардних закупівель зерна як засобу державної підтримки сільськогосподарських підприємств. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С. 47–52.
15. Григор'єва Х.А. Публічне адміністрування агробізнесу в умовах війни: правовий аналіз протекційності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2023. Вип. 97. С. 53–65.
16. Григор'єва Х.А. Загроза зникнення АТ «Аграрний фонд»: закономірна еволюція чи небезпечна правова тенденція? *Актуальні проблеми земельного, аграрного та екологічного права в умовах сучасних викликів і загроз: матеріали круглого столу (Харків, 12 травня 2023 року)* / за заг. ред. А.П. Гетьмана. Харків: Право, 2023. С. 46–49.
17. Деякі питання надання грантів бізнесу: постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 144.